

Leven in geslotenheid vraagt nodige toezicht

Commissie van Toezicht voor jeugdinstanties stelt eerste jaarverslag voor in Vlaams Parlement

Open venster op gesloten en besloten jeugdinstanties

Twaalf maandcommissarissen bezochten elke maand zeven gesloten en vier besloten jeugdinstanties in heel Vlaanderen. Ze praatten er met jongeren, opvoeders, directies en deden mee met de activiteiten. Zo waken de maandcommissarissen als vrijwillige burgers over de rechten van jongeren tussen 12 en 18 jaar die tijdelijk van hun vrijheid beroofd zijn door een maatregel van de jeugdrechter. De jongeren pleegden ofwel een als misdrijf omschreven feit (MOF) of zitten in een verontrustende opvoedingssituatie (VOS).

In Vlaanderen is er plaats voor 332 jongeren in de gesloten publieke jeugdinstanties: de drie gemeenschapsinstanties met hun campussen en het Vlaams detentiecentrum De Wijngaard. De vier besloten private instanties of proeftuinen kunnen samen 35 jongeren begeleiden.

In het jaarverslag formuleren de maandcommissarissen aanbevelingen voor de instanties en het beleid. Omdat de werking sterk verschilt, splitsen we ze op.

Gemeenschapsinstanties

- Herbekijk de onthaalfase samen met jongeren. Moet iedereen echt eerst langs de cel? Lange dode kamermomenten zorgen voor onrust en verveling. Evalueer de gestandaardiseerde trajecten.
- Overleg met jongeren over de vele regels om tot een beheersbaar en doorzichtig systeem te komen. Jongeren verdwalen in de vele formele en informele regels die leiden tot sancties. Ze verkrampen en weten niet meer wat wel en niet mag.
- Verzilver onderwijsinspanningen in een certificaat of getuigschrift.
- Dicht de digitale kloof tussen de gesloten instanties en de leefwereld van jongeren. Zorg dat Skype, Facetime, wifi over beveiligde lijnen mogelijk wordt.
- Besef dat jongeren rechtvaardige zorgende opvoeders en bewakers waarderen.
- Doorbreek de routine van elke dag met activiteiten en externen.
- Zorg dat jongeren vlot kunnen uitstromen uit de gemeenschapsinstelling door genoeg aanbod in de reguliere jeugdhulp. Jongeren vinden het onrechtvaardig dat ze langer in een gesloten instelling moeten blijven omdat er geen plaats is.
- Zorg voor bereikbare consulenten. Zij tekenen mee de toekomst van de jongeren uit.

Proeftuinen: besloten opvang in private voorzieningen

- Stimuleer de proeftuinen om onderling ervaringen uit te wisselen en expertise te delen. De ruimte die proeftuinen krijgen om hun werking vorm te geven, mag niet leiden tot rechtsongelijkheid in de behandeling van jongeren. Wanneer perk je welke vrijheden in? Welke alternatieven zijn er? Hoe ga je om met crisissituaties en afzondering? De verschillen tussen de proeftuinen zijn soms groot.

Vlaams detentiecentrum de Wijngaard

- Zorg voor menswaardige leefomstandigheden voor uit handen gegeven jongeren.

De maandcommissarissen overleggen doorheen het jaar met opvoeders en directie over bekommernissen van de jongeren. Met sommige klachten gaan de instellingen snel aan de slag. Zo dragen de meisjes in Beernem bijvoorbeeld niet langer instellingskleden tijdens de volledige onthaalfase en is er een toilet op elke kamer.

Gemeenschapsinstellingen

In een gesloten instelling leven jongeren vaak in een strakke structuur met een voorgeprogrammeerde dagindeling en een uitgesproken gezags- en machtskader. Tussen de jongeren zijn er grote verschillen in leeftijd, in verstandelijke mogelijkheden, maturiteit en hoe ze met elkaar omgaan.

Lange dode kamermomenten zorgen voor onrust en verveling: herbekijk de onthaalfase

Bij een opname starten alle nieuwe jongeren in de onthaalleefgroep. Daarna schuiven ze door naar de begeleidingsleefgroepen.

Jongeren zijn niet tevreden over hoe de eerste dagen van hun verblijf verlopen. Als ze aankomen, moeten ze in bijna alle gemeenschapsinstellingen standaard één à twee uur in de afzonderingscel. De eerste dagen daarna is er een individueel kamerregime. Het nut van de onthaalfase ontgaat de jongeren. Het duurt te lang, ze zitten veel alleen in hun kamer, voelen zich eenzaam of bang en vervelen zich. Sommige jongeren worden er onrustig of agressief van in plaats van tot rust te komen.

‘De eerste fase in de onthaalleefgroep duurt lang. We moeten een map lezen en een opdracht maken. De rest van de tijd zitten we ons in onze kamer gewoon te vervelen.’

‘De isoleercel noemen de jongeren mensonwaardig. De ruimte vinden ze kil en ze moeten er soms veel te lang blijven. Een nacht isolatie nadat ze weggelopen zijn, vinden ze buiten proportie.’

Soms schuift de jeugdrechter jongeren door van de ene gesloten instelling naar een andere of naar een besloten instelling. Jongeren vinden het erg onrechtvaardig als ze dan opnieuw de hele onthaalfase moeten doorlopen of privileges zoals weekendbezoek verliezen.

‘In de vorige instelling ging ik al op weekendbezoek. Nu ik hier zit, moet ik opnieuw het hele systeem doorlopen en acht weken wachten. Ik vind niet dat alle regels zomaar toegepast moeten worden voor iedereen. Ze moeten naar de hele context kijken.’

De Commissie van Toezicht voor jeugdinstanties vraagt rekening te houden met de feedback van de jongeren in de werking en de invulling van het dagprogramma in de onthaalfase. En om de gestandaardiseerde trajecten te evalueren en rekening te houden met het voortraject van jongeren.

De Commissie vraagt ook een meer gemeenschappelijk gedragen visie en gestandaardiseerd gebruik van de isoleercellen.

Te veel regels werken verlamdend: ga voor een hanteerbaar aantal

De meeste klachten van de jongeren gaan over de vele regels en het kluwen van het puntensysteem in sommige gemeenschapsinstellingen. Er zijn te veel formele en informele regels die leiden tot sancties. Jongeren verdwalen erin en verkrampen. Dat is vaak een bron van ergernis en conflicten.

‘Jongeren lijken niet meer goed te weten wat wel mag en niet mag. Overal zijn er regels over die verschillen van opvoeder tot opvoeder. Voor open dialoog daarover tussen jongeren en opvoeders lijkt er weinig ruimte te zijn.’ (Maandcommissaris)

‘Ik en ook andere jongens uit mijn leefgroep zeggen vaak tegen elkaar dat we hier het best zoveel mogelijk zwijgen en gewoon doen alsof we voldoen aan de verwachtingen. Maar daardoor kroppen we wel veel op.’

‘Ik ben normaal een open en spontane gast. Maar hier ben ik gesloten en doe ik gewoon wat ze van mij vragen. Ik zeg de hele dag door zowat niets anders dan: ja meneer, nee meneer.’

De Commissie van Toezicht vraagt om met jongeren te overleggen over de regels om te komen tot een beheersbaar en doorzichtig systeem. In de gemeenschapsinstelling De Grubbe zijn er zeven basisregels en zeven aanvullende afspraken in de leefgroep. Jongeren klagen er amper over regels en conflicten met opvoeders of andere jongeren.

Verzilver onderwijsinspanningen in een certificaat of getuigschrift

De meeste jongeren gaan naar school op de campus van de gemeenschapsinstelling. Soms vinden ze het onderwijsaanbod te beperkt. Ze hebben vragen bij de inhoud van de lessen, de aansluiting met hun thuishoofschool en het diploma of de attesten die ze kunnen halen. Ze willen niet dat hun plaatsing automatisch betekent dat ze een schooljaar kwijt zijn. Soms zitten jongeren er negen maanden of zelfs langer. Ze spannen zich een heel jaar in voor niets, zonder waardering of getuigschrift.

‘Een jongere wil zijn ervaring delen over de samenwerking tussen de leerkrachten van De Hutten en die van zijn thuishoofschool. Daardoor kon hij de lessen en opdrachten van zijn eigen school op een afstand blijven volgen. Hij mocht in juni ook zijn examens afleggen in de instelling en behaalde een A-attest. Dat gaf hem heel wat zelfvertrouwen en geloof dat nog niet alles verloren is.’ (Maandcommissaris)

De Commissie van Toezicht vraagt nog meer samenwerking met de school waar de jongere zat voor de plaatsing. Ook de scholen zelf moeten meer de hand reiken naar de instelling om de schoolloopbaan van de jongere niet te hypothekeren.

Breder zijn er meer samenwerkingsverbanden of convenanten nodig met externe opleidingen die wel diploma’s kunnen uitreiken. Zodat jongeren meteen opnieuw kunnen aansluiten of verder kunnen doorstromen.

Dicht de digitale kloof tussen de gesloten instellingen en de leefwereld van jongeren

Jongeren hebben contact met hun ouders aan de telefoon en op vaste bezoekmomenten in de instelling. Sommige jongeren krijgen weinig bezoek omdat de instelling te ver weg ligt of moeilijk bereikbaar is. Het zou handig zijn als ze dan kunnen skypen of facetimen met thuis via beveiligde verbindingen.

Sommige instellingen experimenteren mondjesmaat met Facetime, Skype, beveiligde wifi en Netflix. Maar er is nog een lange weg te gaan. De Commissie van Toezicht vraagt om een doorbraak te forceren om te voorkomen dat de instellingen een artificiële opvangplek worden ver weg van de leefwereld van jongeren.

Jongeren waarderen rechtvaardige, zorgende opvoeders en bewakers

De waardering van de jongeren hangt vaak samen met hun individuele relatie met hun opvoeders. Een consequente en rechtvaardige houding van opvoeders, een luisterend oor zonder te veroordelen, het zorgende aspect op moeilijke dagen en aanspreekbaar en betrouwbaar zijn. Een open dialoog kunnen voeren, vinden de jongeren heel belangrijk.

‘Er is onlangs een nieuwe gestart bij de nachtbeveiliging. Onze groep waardeert haar enorm. Gewoon omdat ze heel rustig slaapwel fluistert en de deur zachtjes dicht doet. Dat heeft iets warmes en geborgens.’

‘Wat iemand tot een goede begeleider maakt? Dat is iemand die wat humor aan de dag kan leggen en die tegelijk duidelijk en consequent is.’

‘Op warme zomerdagen dragen de opvoeders extra zorg voor ons. Ze zorgen voor voetbaden, ventilatoren en in de kamermomenten mag de deur soms open blijven. Dat verzorgende is eens leuk om te voelen in plaats van telkens weer die strenge aanpak en de kordate opmerkingen.’

Proeftuinen: besloten opvang in private voorzieningen

Jongeren kunnen na een verblijf in de gemeenschapsinstelling doorstromen naar een private voorziening die besloten opvang biedt. Ze kunnen daar ook rechtstreeks geplaatst worden.

Het leven in de proeftuinen, de besloten opvang, verschilt sterk met de gesloten gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum. De proeftuinen zijn kleinschalig: elke proeftuin heeft één leefgroep met acht tot tien meisjes of jongens. Opvoeders slapen in en er zijn geen nachtbewakers. De private voorzieningen begeleiden heel intensief. Jongeren krijgen er gecontroleerd steeds meer vrijheden en maken gecontroleerd de brug met de buitenwereld.

Toch zijn er grote verschillen. In De Switch, De Overstap en De Leemwinning is er geen afzonderingsruimte. JEZ11 heeft wel een ruimte waarin jongeren heel kort afgezonderd kunnen worden. Daarnaast focust de ene voorziening meer op veiligheid met een omheining of met camera's, en de andere niet. De onthaalfase in JEZ11 lijkt het sterkst op een gemeenschapsinstelling.

De Commissie van Toezicht vraagt de proeftuinen om onderling ervaringen uit te wisselen en om expertise te delen. De ruimte die proeftuinen krijgen om hun werking vorm te geven mag niet leiden tot rechtsongelijkheid in de behandeling van jongeren. Wanneer perk je welke vrijheden in? Welke alternatieven zijn er? Hoe ga je om met crisissituaties en afzondering?

Vlaams detentiecentrum de Wijngaard

Verouderde infrastructuur maakt menswaardige opvang onmogelijk

In het Vlaams detentiecentrum in Tongeren worden uit handen gegeven jongeren geplaatst. Er is plaats voor 15 jongens. Het lijkt soms sterk op een gevangenis voor volwassenen. De jongeren volgen een strikt regime, blijven meer in hun cel, en de begeleiding is gericht op hun re-integratie. Er is geen groepsleven. De gebrekkige en sterk verouderde infrastructuur van het detentiecentrum in Tongeren maakt menswaardige opvang en gepaste begeleiding vaak erg moeilijk.

‘Ze weten al langer dat het gebouw hier op niets trekt. Het is hier klein, uitgewoond en deprimerend. De bewakers en de directeur doen hun best maar dat neemt het deprimerend gevoel niet weg. Dat de politici hier zelf eens komen kijken.’

‘De cellen zijn erbarmelijk. Niets van daglicht, niets van lucht. Twee keer per dag kunnen we eens buiten. Ik heb vaak geen zin meer om iets te doen en blijf dan soms dagen gewoon in mijn cel.’

De Commissie van Toezicht vraagt menswaardiger leefomstandigheden voor de uit handen gegeven jongeren.

Einde bericht

Interview met de secretaris van de Commissie van Toezicht voor jeugdinstanties Inge Schoevaerts?

Hilde Cnudde, communicatieadviseur – hilde.cnudde@vlaamsparlement.be – Direct: 02-552 41 06 – Mobiel: 0473-98 04 09 – Secr.: 02-552 98 00

Het jaarverslag van de Commissie van Toezicht voor jeugdinstanties staat vanaf 13 maart 2019 om 12.30 u online op: www.cvtj.be en op kinderrechtencommissariaat.be

De Commissie van Toezicht voor jeugdinstanties werd door het Vlaams Parlement opgericht in de schoot van het Kinderrechtencommissariaat. Het is een toezichtsorgaan voor alle gesloten en besloten Vlaamse instanties waar jongeren verblijven.
www.cvtj.be

Meer informatie over de gesloten en besloten jeugdinstellingen?

De meest recente cijfers van Jongerenwelzijn zijn te vinden op
<http://www.jaarverslagjeugdhulp.be/download-jaarverslag-2017>

Gesloten instellingen	capaciteit
Gemeenschapsinstelling De Kempen, campus De Hutten	42 jongens
Gemeenschapsinstelling De Kempen, campus De Markt	53 jongens en 28 meisjes
Gemeenschapsinstelling De Grubbe (Everberg)	
40	
Gemeenschapsinstelling De Zande, campus Beernem	53 meisjes
Gemeenschapsinstelling De Zande, campus Ruiselede	63 jongens
Gemeenschapsinstelling De Zande, campus Wingene	35 jongens
Vlaams detentiecentrum De Wijngaard (Tongeren)	15 jongens (en 3 Everbergjongeren)
	Totaal 332
Besloten instellingen	
Proeftuin De Switch, Leuven (Holsbeek)	8
Proeftuin JEZ11, Ieper	10
Proeftuin De Leemwinning, Mechelen	10
Proeftuin De Overstap, Antwerpen	7
	Totaal 35